

● ● ●

ЛАЗУКОВА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА,

здобувач кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: lazukov@ukr.net
ORCID 0000-0001-8756-6944

УДК 343.11“363”“364”

Особливості правового змісту інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції

Стаття присвячена дослідженню правового змісту інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції, який разом із «традиційними» нормами кримінального процесуального права формують і норми-винятки. Відзначається, що при включенні цих норм до законодавства можливе застосування варіативного правового регулювання у виняткових випадках. З'ясовуються основні специфічні ознаки норм-винятків. Звертається увага на такі з них, як виключення із просторової та часової характеристик дії загального кримінального процесуального закону, корегування загального правила та альтернативність застосування, наявність обов'язкових фактичних передумов для можливості їх реалізації.

Ключові слова: досудове розслідування, особливий режим, інститут, норми права, норми-винятки, ознаки норм-винятків, «виняткове» правове регулювання, особливі правові режими.

Постановка проблеми. Проведення антитерористичної операції (далі – АТО) на Сході України поставило в число першочергових на правовому просторі країни завдань забезпечення

безпеки особистості, суспільства і держави. Задля термінового реагування на акти тероризму до чинного законодавства були внесені суттєві зміни та доповнення. Зокрема, для створення на-

лежної нормативно-правової основи протидії злочинності в районі проведення АТО законодавцем було прийнято низку нормативно-правових актів в частині здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Новим розділом IX¹ «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції», який містить одну ст. 615, був доповнений і Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) [1]. Норми зазначених нормативно закріплених положень диференціюють правореалізаційний процес у частині здійснення досудового розслідування в умовах дії особливих правових режимів.

Аналіз змісту цих положень дає змогу говорити, що в системі кримінального процесуального права з'явилася відносно відокремлена група норм, яка регулює порядок здійснення досудового розслідування в умовах дії особливих правових режимів. Ця відокремлена група норм утворює інститут досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО, як структурний елемент в системі кримінального процесуального права.

Особливістю цього інституту є те, що окрім «традиційних» норм права його зміст також формують норми-винятки із загальних норм кримінального процесуального права в частині здійснення досудового розслідування. Такі норми-винятки мають атипову природу, проте використання цього феномену в праві дозволяє при об'єк-

тивній необхідності у виняткових випадках, передбачених на законодавчому рівні, застосувати варіативність правового регулювання, так би мовити, «потенційну можливість «виходу» з-під дії загального правила» [2, с. 168]. Наведене цілком пояснює «виняткове регулювання» досудового розслідування в умовах дії особливих правових режимів. Така необхідність, як показала практика, була зумовлена неможливістю здійснення ефективного досудового розслідування відповідно до норм чинного кримінального процесуального права, розрахованих на мирний час.

Проте, незважаючи на появу в кримінальному процесуальному законодавстві інституту з таким «винятковим» правовим регулюванням, доводиться констатувати відсутність теоретико-правових напрацювань, в яких би досліджувалися особливості такого регулювання, аналізувалися норми права, що формують його зміст, їх специфічні ознаки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню про роль та місце такого феномену у правовому регулюванні, як норми-винятки в загальнотеоретичному плані, присвячені праці С. С. Алексєєва, А. А. Деревніна, Т. В. Кашаніної, О. В. Малька, І. С. Морозової, І. О. Муравйової, І. М. Сенякіна, С. Ю. Суменкова. Проте діапазон дослідження винятків у праві невиважено звужений. Аналіз юридичної літератури демонструє, що норми-винятки в кримінальному процесуальному законодавстві представляють собою маловивчену категорію.

При написанні статті аналізувались також праці Р. О. Максимова, Т. М. Шмідт щодо механізму дії права у надзвичайних ситуаціях, Г. Х. Афзалетдінової, В. М. Гессена – щодо виняткових правових режимів.

Метою статті є здійснення теоретико-правового аналізу інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції, його структури, особливості якої є включення до змісту розглядуваного інституту й норм-винятків.

Проектуючи дослідження норм-винятків на інститут досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення АТО, спробуємо виявити основні специфічні ознаки, розкрити функціональну характеристику та мету.

Виклад основного матеріалу. Сприйняття права як загального, єдиного для всіх регулятора, спрямованого на уніфікацію і стандартизацію відповідних суспільних відносин, вже стало догмою в теорії права [3, с. 8]. Погоджуючись у цілому з наведеним, варто, проте, зазначити, що серед ресурсів права, які дозволяють адекватно відповідати розмаїттю навколишньої дійсності, є допустимість присутності в праві такого феномену, як виняток. Його наявність можна пояснити тим, що «позитивне правове життя як явище багатше, насиченіше права. Життя не вкладається в системи правил, навіть недостатньо жорсткі» [4, с. 394].

З цього приводу досить слушною є думка І. М. Сенякіна, який констатує

таку дилему: з одного боку, право виступає як єдиний для всіх нормативний регулятор суспільних відносин, з другого – в наявності очевидна необхідність у гнучкості і диференційованості правового впливу, здатності оперативно реагувати на постійно мінливі умови навколишньої дійсності [5, с. 120].

Ігнорування різноманіття реальних життєвих обставин може призвести до прогалин у правовому регулюванні, втрати соціальної цінності права як загального регулятора, а в кінцевому підсумку – до втрати ефективності права. Саме тому держава, створюючи ефективну модель правового регулювання, має коригувати різноманітні інтереси суспільства, прагнути до компромісу; враховувати існування надзвичайних, виняткових ситуацій. Зокрема, це можливо завдяки наявності такого феномену, як виняток у праві, що дозволяє останньому як державно-владному регулятору бути високочутливим до природи регульованих ним об'єктів [6, с. 203]. У цьому випадку винятки надають можливість пристосувати загальну норму до особливих виправданих випадків [7, с. 121].

Особливо виразно потреба в такому «винятковому» регулюванні виявляється в умовах дії особливих правових режимів. Це пояснюється тим, що норми права «мирного часу» виявляються неадаптованими або неадекватними таким ситуаціям.

Ця теза демонструє, що «виняткове» правове регулювання не потрібно сприймати як чужорідне в системі права, таке, що випадає з конституційно-

правової системи, що суперечить принципам права і виправдовує своє існування виключно практичною необхідністю. Реалізація таких екстрених заходів є цілком легітимною в арсеналі наявних у розпорядженні держави організаційно-правових засобів подолання соціальних катаклізмів [8, с. 56].

Залучення в правовій політиці держави виняткових, або навіть надзвичайних правових засобів обумовлено прагненням мобілізувати необхідні ресурси в умовах дії особливих правових режимів, спрямованих на їх подолання, при цьому забезпечивши мінімальне обмеження прав людини.

Одним із таких прикладів правового регулювання за допомогою норм-винятків є поява в КПК України розділу IX¹ «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» [1]. Внесення зазначених «виняткових» змін було обумовлено об'єктивними негативними умовами: проведенням на Сході України АТО та неможливістю здійснення на цій території ефективного досудового розслідування відповідно до норм, розрахованих на мирний час.

Зокрема, виконання окремих формально обов'язкових процесуальних дій на зазначеній території ускладнилося або взагалі виявилось неможливим. До негативних факторів, які впливали та впливають на хід і результати досудового розслідування, можна віднести: обстановку, яка динамічно змінюється; об'єктивну неможливість виконання на цих територіях своїх функцій правоохоронними органами; велику кількість

потерпілих; наявність реальної загрози безпеці учасників кримінального провадження, можливість їх загибелі, поранення, захоплення у полон; дефіцит часу, відведеного для проведення слідчих (розшукових) дій; відсутність у правоохоронних органів досвіду роботи в таких умовах тощо.

Усі ці фактори поставили перед державою пріоритетне завдання – створення максимально ефективної моделі (форми) досудового розслідування, яка б, забезпечуючи інтереси державної безпеки, її територіальної цілісності, при цьому мінімізувала б негативний вплив на забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження. Адже «правосуддя як в мирний час, а тим більше під час загострення і дії особливих правових режимів повинно відповідати вимогам законності та справедливості з дотриманням кримінальної процесуальної форми» [9, с. 2].

Поява такого інституту в кримінальному процесуальному законодавстві – приклад того, що «винятки з правил в певних випадках є необхідними і корисними засобами формування змісту права» [7, с. 119]. Та й в цілому, варто зазначити, питання про визнання феномену «винятковості у праві» в юридичній науці вирішено позитивно [2; 3; 10; 11]. Однак винятки ніколи не повинні підмінити собою правило, бо «домінування винятків призведе до руйнування правової конструкції суспільства та деградації правової системи» [12, с. 26].

Саме тому при включенні у нормативно-правові акти норм-винятків законодавець повинен завжди чітко вказувати на їх винятковість та умови щодо

їх застосування. А це, в свою чергу, зумовлює появу у норм-винятків, окрім наявності загальних, що притаманні нормам права, специфічних ознак.

Так, однією зі специфічних ознак норм-винятків є обов'язкова передумова (певні об'єктивні обставини) для їх реалізації. Саме можливістю виникнення таких особливих обставин і обумовлюється необхідність встановлення виняткових норм права [13, с. 11]. С. Ю. Суменков слушно відмічає, що саме об'єктивні умови безпосередньо впливають на необхідність використання державою в процесі правового регулювання не тільки правових правил, а й санкціонованих винятків з них. Останні й детермінують законодавчу різноплановість [14, с. 10].

Відповідно до ст. 615 КПК України «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» законодавцем чітко передбачено, що обов'язковою передумовою для можливості реалізації зазначених у цій статті норм є прийняття, відповідно до встановленого законом порядку, рішення про введення воєнного, надзвичайного стану або оголошення про проведення антитерористичної операції.

Що стосується наступних специфічних ознак норм-винятків, то автори, які досліджували цей феномен у праві, вказують на можливість останнього встановлювати виключення з просторових та/або часових характеристик дії загального закону [11, с. 21]. Для підтвердження цієї тези звернемося знову до змісту ст. 615 КПК України.

Дійсно, при аналізі зазначених положень яскраво демонструються ці специфічні ознаки. Зокрема, прояв специфічної темпоральної ознаки норм-винятку (*виключення з часової характеристики дії загального кримінального процесуального закону*), яка полягає у такому.

«Юридична активація» зазначених норм-винятків відбувається при введенні в дію правового режиму воєнного, надзвичайного стану або оголошення про проведення АТО. «Юридичною деактивацією» цих норм є, відповідно, рішення про закінчення дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану або оголошення про закінчення проведення АТО.

Варто зазначити, що проблема дії норм права у часі здебільшого зводиться до питання зворотності чи незворотності закону. У нашому ж випадку можна говорити про дію виняткових норм права з моменту виникнення певних об'єктивних підстав, передбачених законодавцем, та до їх усунення (*тобто такі, що реалізують у певний проміжок часу*).

Що стосується просторової ознаки (*виключення із просторової характеристики дії загального кримінального процесуального закону*), то відповідно до ст. 615 КПК України її положення поширюються виключно на ту місцевість (адміністративну територію), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції. Тобто, на відміну від дії норм загального кримінального процесуального закону, які поширюються на всю територію України, норми

ст. 615 при наявності зазначених вище умов можуть бути реалізовані лише на тій території, на якій введено в дію правовий режим воєнного, надзвичайного стану або оголошення про проведення АТО.

Подальший аналіз ст. 615 КПК України дозволяє виокремити ще одну специфічну ознаку – *альтернативність* застосування положень цієї статті. Подібне пояснюється тим, що виняток – це передбачена правом унікальна можливість відступу від загального порядку, оскільки «призначення винятків полягає в тому, що вони легітимізують альтернативний єдиним стандартам варіант поведінки» [15, с. 41]. Однозначні вимоги про застосування виняткових приписів зустрічаються рідко, у більшості випадків винятки диспозитивні.

Так, положення ст. 615 КПК України встановлює альтернативу загальному правилу. Зокрема, у разі неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 163, 164, 234, 235, 247 та 248 КПК України, а також повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114¹, 258–258⁵, 260–263¹, 294, 348, 349, 377–379, 437–444 Кримінального кодексу України, їх виконує відповідний прокурор.

Тобто в цій нормі відбувається коригування загального правила в частині обов'язковості судового контролю та з'являється альтернативна

варіація правового регулювання. Реалізація останнього можлива при настанні певних об'єктивних умов та суб'єктивного права (так би мовити, юридичної свободи, дискреції) прокурора.

Проаналізувавши виявлені особливості ознаки норм-винятків, що зумовлюють специфіку «виняткового» правового регулювання досудового розслідування в «кризових» ситуаціях, хотілося б звернути увагу ще на один аспект.

Доповнення КПК України новою главою, в якій міститься лише одна ст. 615, не вирішило всіх проблем. Моніторинг нормативно-правового регулювання дає можливість констатувати, що, окрім закріпленого розділу в КПК України, зміст інституту досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО доповнюють також й інші закони України. Зміст останніх також формують норми-винятки із загальних положень проведення досудового розслідування (зокрема, винятки з загального правила про підслідність, підсудність [16], можливість превентивного затримання [17; 18], проведення спеціального досудового розслідування [19] тощо). При системному аналізі зазначених норм, на жаль, відмічається зворотний бік «медалі» такого «виняткового» регулювання – відсутність правової визначеності, прогаленість, колізійність.

На нашу думку, узгодження зазначених норм із системою кримінального процесуального законодавства є пріоритетним напрямом досліджень.

Висновки. Аналіз нормативно-правового регулювання досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО дозволяє стверджувати про появу у системі права нового комплексного інституту. Зміст цього інституту, окрім «традиційних» норм кримінального процесуального законодавства, що регулюють проведення досудового розслідування, також складають і норми-винятки.

Аналіз останніх, крім наявності загальних ознак, які притаманні нормам права, дозволив виокремити й специфічні. Зокрема, для реалізації зазначених нормативно закріплених положень необхідна обов'язкова передумова (прийняття, відповідно до встановленого законом порядку, рішення про введення воєнного, надзвичайного стану або оголошення про проведення антитерористичної операції). Норми-винятки також встановлюють виключення з просторових та часових характеристик дії загального закону. Відбувається, так би мовити, корегування загальних норм і цим зумовлюється специфічне «виняткове» правове регулювання кримінальних процесуальних відносин при здійсненні досудового розслідування в «кризових» умовах.

В цілому, таке «виняткове» правове регулювання сприймається як позитивне, та таке, що виправдане об'єктивними умовами. Проте системний аналіз норм, які формують інститут досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО, вказує на істотний недолік такого виняткового регулювання – відсутність правової визначеності, прогалин, колізійності. Саме тому узгодження зазначених норм із системою кримінального процесуального законодавства й створення, в цілому, ефективної моделі досудового розслідування в умовах дії особливих правових режимів є одними із пріоритетних напрямів кримінальної процесуальної науки. Зазначений інститут повинен стати прикладом гнучкості і максимального врахування правом всіх об'єктивних і суб'єктивних обставин життя, що досягається в тому числі за допомогою норм-винятків. Таке завдання є вкрай актуальним, має прагматичне, перспективне значення.

У рамках статті неможливе теоретичне осмислення всіх існуючих проблем. Їх вирішення визначає вектор наших подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : Закон України від 12 серп. 2014 р. № 1631-VII // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 39. – Ст. 2008.
2. Суменков С. Ю. Исключения в праве: общетеоретический анализ : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / С. Ю. Суменков ; Саратов. гос. юрид. акад. – 2016. – 475 с.
3. Суменков С. Ю. Исключения в праве: теоретико-инструментальный анализ : монография / С. Ю. Суменков ; под ред. А. В. Малько. – М. : Юрлитинформ, 2016. – 376 с.
4. Элементарные начала общей теории права : учеб. пособие / И. В. Гойман-Калинский, Г. И. Иванец, В. И. Червонюк ; под общ. ред.: В. И. Червонюк. – М. : КолосС, 2003. – 544 с.

5. Сенякин И. Н. Рецензия на кн.: Суменков С. Ю. Исключения в праве: теоретические основы, юридическая оценка, системный анализ / С. Ю. Суменков ; под ред. А. В. Малько. – Саратов, 2012. – 348 с. / И. Н. Сенякин // Государство и право. – 2014. – № 2. – С. 120–124.
6. Суменков С. Ю. Исключения в праве: закономерное и случайное / С. Ю. Суменков // Вестн. Тамбов. гос. ун-та. Серия: Гуманитар. науки. – 2009. – № 2 (70). – С. 203–207.
7. Кашанина Т. В. Структура права : монография / Т. В. Кашанина. – М. : Проспект, 2015. – 584 с.
8. Максимов Р. А. Механизм действия права в чрезвычайных ситуациях (общетеоретический аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Максимов Роман Александрович ; Саратов. гос. юрид. акад. – Саратов, 2014. – 207 с.
9. Гутник В. В. Кримінально-процесуальні гарантії учасників міжнародних збройних конфліктів (міжнародно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / В. В. Гутник. – Одеса : [Б. в.], 2010. – 18 с.
10. Аничкин Е. С. Законодательные исключения в конституционном праве Российской Федерации / Е. С. Аничкин, М. Н. Кутявина // Юрид. наука и практика. – 2016. – Т. 12. – № 1. – С. 30–36.
11. Муравьев И. А. Законодательное исключение: теория, практика, техника : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / И. А. Муравьев ; Нижегород. акад. МВД России. – 2009. – 33 с.
12. Загоруйко К. Ф. Рецензия на кн.: Суменков С. Ю. Исключения в праве: теоретические основы, юридическая оценка, системный анализ / С. Ю. Суменков ; под ред. А. В. Малько. – Саратов, 2012. – 346 с. [Электронный ресурс] / К. Ф. Загоруйко // Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Серия 4: государство и право. Реферативный журнал. – 2013. – № 4. – С. 26–29. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/2013-04-005-sumenkov-s-yu-isklyucheniya-v-prave-teoreticheskie-osnovy-yuridicheskaya-otsenka-sistemnyy-analiz-pod-red-malko-a-v-sarat-gos> (дата звернення: 22.10.2016). – Заголовок з екрана.
13. Деревнин А. А. Специальные нормы в российском праве / А. А. Деревнин // Акад. юрид. журн. – 2002. – № 1. – С. 10–14.
14. Суменков С. Ю. Допустимость исключений из правил в контексте нормативного подхода к пониманию права / С. Ю. Суменков // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. – 2011. – № 2 (18). – С. 9–17.
15. Суменков С. Ю. Исключения из правил как юридические ограничения и правовые запреты / С. Ю. Суменков // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. – 2014. – № 3. – С. 40–48.
16. Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції : Закон України від 12 серп. 2014 р. № 1632-VII // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 39. – Ст. 2009.
17. Про внесення змін до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» щодо превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години : Закон України від 12 серп. 2014 р. № 1630-VII // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 39. – Ст. 2007.
18. Про затвердження Інструкції про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : спільний наказ М-ва внутр. справ України, Ген. прокуратури України, Служби безпеки України від 26 серп. 2014 р. № 872/88/537 // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 67. – Ст. 127.
19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переходять на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції : Закон України від 15 січ. 2015 р. № 119-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2016. – № 22. – Ст. 453.

References

1. Pro vnesennyya zmin do Kriminal'nogo protsesual'nogo kodeksu Ukraïni shchodo osoblivogo rezhimu dosudovogo rozsliduvannya v umovakh voennogo, nadzvichaynogo stanu abo u rayoni provedennyya antiteroristichnoï operatsii: Zakon Ukraïni vid 12 serp. 2014 r. № 1631-VII [On Amendments to the Criminal Procedural Code of Ukraine regarding of special regime pre-trial investigation under martial law, emergency or in the area of anti-terrorist operation of 12.08.2014 № 1631-VII] (2014) *Vidom. Verkhov. Radi Ukraïni*, 39. [In Ukrainian].
2. Sumenkov S. Yu. (2016) *Isklyucheniya v prave: obshcheteoreticheskiy analiz* : diss. ... d.yu.n. : 12.00.01 [*Exceptions to the law: general theoretical analysis: diss.*]/[*Saratovskaya gosudarstvennaya yuridicheskaya akademiya*] [In Russian].
3. Sumenkov S. Yu. (2016) *Isklyucheniya v prave: teoretiko-instrumental'nyy analiz* : monografiya [*Exceptions to the law: theoretical and instrumental analysis* : monograph] M.: Yurlitinform [In Russian].
4. Goyman-Kalinskiy I. V., Ivanets G. I., Chervonyuk V. I. (2003) *Elementarnye nachala obshchey teorii prava. Uchebnoe posobie* [*Elementary theory of law beginning sheathe* : schoolbook]. M.: KolosS. [In Russian].
5. Senyakin I. N. (2014) Retsenziya na kn.: Sumenkov S. Yu. *Isklyucheniya v prave: teoreticheskie osnovy, yuridicheskaya otsenka, sistemny yanaliz* [Review of the book: Sumenkov S. Y. *Exceptions in law: theoretical foundations, legal assessment, system analysis*] *Gosudarstvo i pravo*. 2, 120-124. [In Russian].
6. Sumenkov S. Yu. (2009) *Isklyucheniya v prave: zakonomernoe i sluchaynoe* [*Exceptions of the law: regular and random*] *Vestnik Tambovskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Gumanitarnye nauki*. 2 (70), 203-207 [In Russian].
7. Kashanina T. V (2015) *Struktura prava: monografiya* [*Structure of law: monograph*] M.: Prospekt [In Russian].
8. Maksimov R. A. (2014) *Mekhanizm deystviya prava v chrezvychaynykh situatsiyakh (obshcheteoreticheskiy aspekt): dissertatsiya ... k. yu. n.: 12.00.01* [*Mechanism of action rights in emergency situations: general-theoretical aspect: diss*] [*Saratovskaya gosudarstvennaya yuridicheskaya akademiya*] [In Russian].
9. Gutnik V. V. (2010) *Kriminal'no-protsesual'ni garantii uchastnikov mizhnarodnikh zbroynikh konfliktiv (mizhnarodno-pravoviy aspekt) : avtoref. dis. : 12.00.11* [*Criminal procedural guarantees participants in international armed conflicts (international legal aspects) : thesis diss.*] Odesa : B. v. [In Ukrainian].
10. Anichkin E. S., Kutyavina M. N. (2016) *Zakonodatel'nye isklyucheniya v konstitutsionnom prave Rossiyskoy Federatsii* [*Legal exceptions to the constitutional law of the Russian Federation*]. *Yuridicheskaya nauka i praktika*. Tom 12. 1, 30-36. [In Russian].
11. Murav'ev I. A. (2009) *Zakonodatel'noe isklyuchenie : teoriya, praktika, tekhnika : avtoreferat dis. ... k. yu. n. : 12.00.01* [*Legislative exception: theory, practice, technology: thesis diss.*] Nizhegor. akad. MVD Rossii [In Russian].
12. Zagoruyko K. F. (2013) *Retsenziya na kn.: Sumenkov S. Yu. Isklyucheniya v prave: teoreticheskie osnovy, yuridicheskaya otsenka, sistemny yanaliz, 2012* [Review of the book: Sumenkov S. Y. *Exceptions in law: theoretical foundations, legal assessment, system analysis, 2012*] *Sotsial'nye i humanitarnye nauki. Otechestvennaya i zarubezhnaya literatura. Seriya 4: gosudarstvo i pravo. Referativnyy zhurnal*. 4, 26-29. Retrieved from: <http://cyberleninka.ru/article/n/2013-04-005-sumenkov-s-yu-isklyucheniya-v-prave-teoreticheskie-osnovy-yuridicheskaya-otsenka-sistemnyy-analiz-pod-red-malko-a-v-sarat-gos> [In Russian].
13. Derevnin A. A. (2002) *Spetsial'nye normy v rossiyskom prave* [Special provisions in Russian law]. *Akademicheskii yuridicheskii zhurnal*. 1, 10-14. [In Russian].
14. Sumenkov S. Yu. (2011) *Dopustimost' isklyucheniy iz pravil v kontekste normativnogo podkhoda k ponimaniyuprava* [*Admissibility of exceptions to the rules in the context of the regulatory approach to the understanding of law*]. *Izvestiya vysshikh uchebnykh zavedeniy. Povolzhskiy region*. 2 (18), 9-17 [In Russian].

15. Sumenkov S. Yu. (2014) *Isklyucheniya iz pravil kak yuridicheskie ograniicheniya i pravovye zaprety* [Exceptions of the rule as legal restrictions and legal prohibitions]. *Izvestiya vysshikh uchebnykh zavedeniy. Povolzhskiy region.* 3, 40-48. [In Russian].
16. Pro zdiysnennya pravosudnya ta kriminal'nogo provadzhennya u zv'yazku z provedennyam antiteroristichnoї operatsii : Zakon Ukraїni vid 12 serp. 2014 r. № 1632-VII [On the administration of justice and criminal proceedings in connection with the anti-terrorist operation of 12.08.2014 № 1632-VII] (2014) *Vidom. Verkhov. Radi Ukraїni*, 39. [In Ukrainian]
17. Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukraїni «Pro borot'bu z terorizmom» shchodo preventivnogo zatrimannya u rayoni provedennya antiteroristichnoї operatsii osib, prichetnikh do teroristichnoї diyal'nosti, na strok ponad 72 godini : Zakon Ukraїni vid 12 serp. 2014 r. № 1630-VII [On Amendments to the Law of Ukraine «On Combating Terrorism» on preventive detention in the area of the antiterrorist operation of persons involved in terrorist activities for over 72 hours of 12.08.2014 № 1630-VII] (2014) *Vidom. Verkhov. Radi Ukraїni*, 39. [In Ukrainian]
18. Pro zatverdzhennya Instruksii pro poryadok preventivnogo zatrimannya u rayoni provedennya antiteroristichnoї operatsii osib, prichetnikh do teroristichnoї diyal'nosti, ta osoblivogo rezhimu dosudovogo rozsliduvannya v umovakh voennogo, nadzvichaynogo stanu abo u rayoni provedennya antiteroristichnoї operatsii: Spil'niy nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukraїni, General'noi prokuraturi Ukraїni, Sluzhbi bezpeki Ukraїni vid 26 serp. 2014 r. № 872/88/537 [On approval of Instruction on preventive detention in the area of the antiterrorist operation of persons involved in terrorist activities, and special regime of pre-trial investigation under martial law, emergency or in the area of antiterrorist operations: joint order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Prosecutor General of Ukraine Security Service Ukraine of 26.08.2014 № 872/88/537] (2014) *Ofitsiyniy visnik Ukraїni*, 67. [In Ukrainian]
19. Pro vnesennya zmin do deyakikh zakonodavchikh aktiv Ukraїni shchodo nevidvorotnosti pokarannya osib, yaki perekhovuyut'sya na timchasovo okupovaniy teritorii Ukraїni abo v rayoni provedennya antiteroristichnoї operatsii: Zakon Ukraїni vid 15 sichn. 2015 r. № 119-VIII [On amendments to some legislative acts of Ukraine concerning the inevitability of punishment of people who are fleeing the temporarily occupied territory of Ukraine or in the area of anti-terrorist operation of 15.01.2015 № 119-VIII] (2016) *Vidom. Verkhov. Radi Ukraїni*, 22 [In Ukrainian]

Лазукова О. В., соискатель кафедры уголовного процесса Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков

e-mail: lazukov@ukr.net

ORCID 0000-0001-8756-6944

Особенности правового содержания института досудебного расследования в условиях военного, чрезвычайного положения или в районе проведения антитеррористической операции

Статья посвящена исследованию правового содержания института досудебного расследования в условиях военного, чрезвычайного положения или в районе проведения антитеррористической операции, которое вместе с «традиционными» нормами уголовного процессуального права формируют и нормы-исключения. Отмечается, что при включении этих норм в законодательство возможно применение вариативного правового регулирования в исключительных обоснованных случаях. Определяются основные специфические признаки норм-исключений. Обращается внимание на такие из них, как исключение из пространственной и временной характеристик действия общего уголовного процессуального закона, корректировка общего правила и альтернативность применения, наличие обязательных фактических предпосылок для возможности их реализации.

Ключевые слова: досудебное расследование, особый режим, институт, норма права, норма-исключение, признаки норм-исключений, «исключительное» правовое регулирование, особые правовые режимы.

Lazukova O. V., postgraduate of the Department of Criminal Procedure of the Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv
e-mail: lazukov@ukr.net
ORCID 0000-0001-8756-6944

**Features of the Legal Content of the Institute Pre-trial Investigation
under Martial Law, Emergency or in the Area of Anti-terrorist Operation**

The article investigates the rules-exceptions, which together with «traditional» norms of criminal procedural law form the content of the institute of pre-trial investigation under martial law, emergency or in the area of anti-terrorist operations.

It is mentioned that rules-exceptions in criminal procedural law are the less known category. The lack of theoretical and legal developments, which would study features of such regulation, analyze legal norm, which form its contents and their specific features, is noted.

It is noted that the inclusion of these standards into the legislation may imply variable regulation in exceptional justified cases.

The author analyzes the basic features of rules specific rules-exceptions. Attention is drawn to such of them as exceptions to the spatial and temporal characteristics of general common criminal procedural law, the general rule adjustments and alternative application, availability of required factual conditions for their possible implementation.

Through systematic analysis of the norms that form the institute of pre-trial investigation under martial law, emergency or in the area of anti-terrorist operation, a drawback of such exclusive regulation – the lack of legal certainty, collisions, is revealed.

It is stated that one of the priorities of the criminal procedural science is the harmonization of these rules with the system of criminal procedural law and the establishment in general, of an effective model of pre-trial investigation under conditions terms of the special legal regimes.

Key words: pre-trial investigation, special regime, institution, legal norms, the rules-exceptions, features the rules-exceptions, «exclusive» legal regulation, special legal regimes.